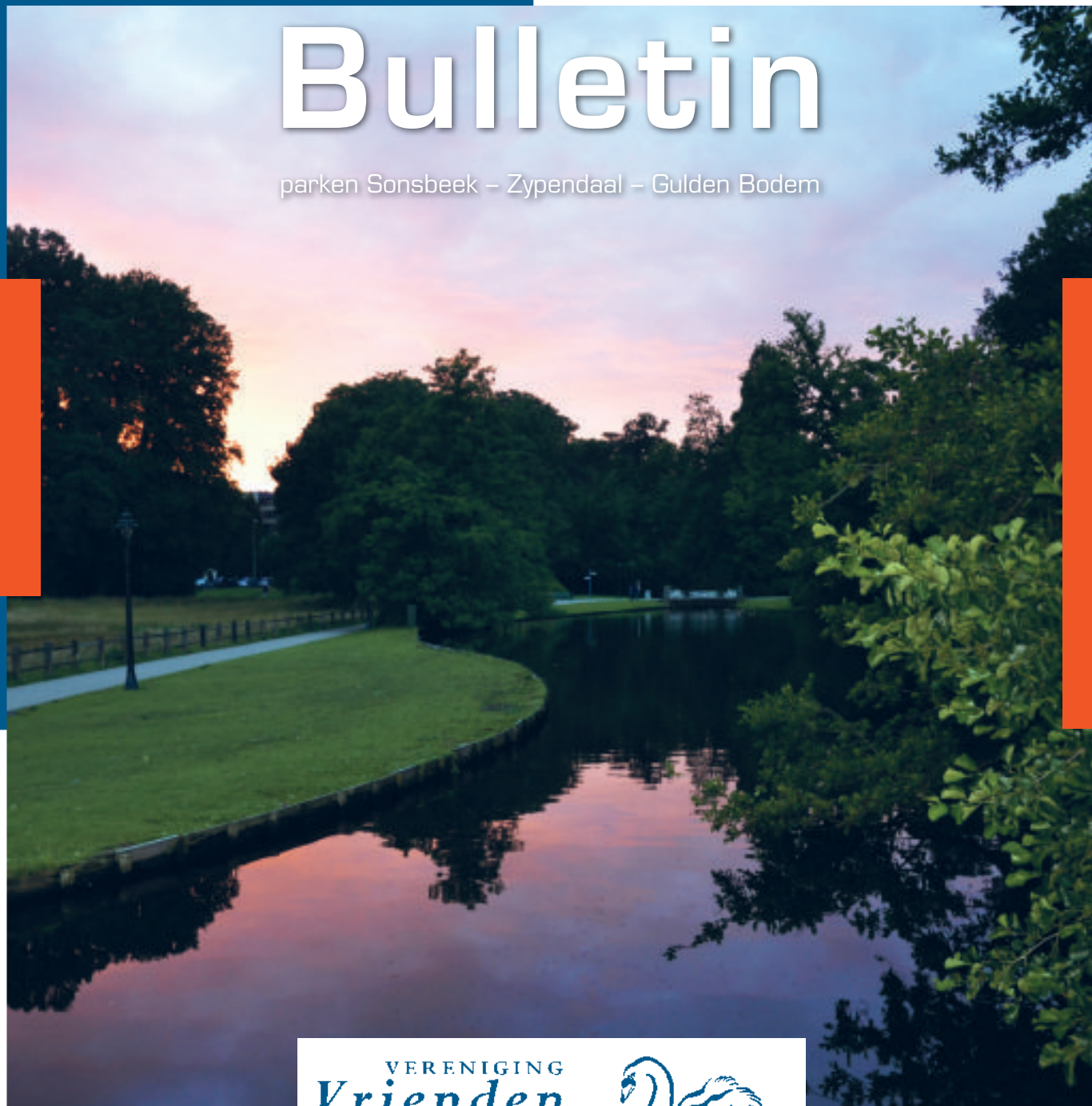

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem

VERENIGING
Vrienden
van
Sonsbeek

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Vrienden van Sonsbeek ondersteunt Molenplaats Sonsbeek financieel met een vaste bijdrage per lid.

De contributie per lid bedraagt per jaar: voor particulieren € 13,50, voor verenigingen € 35 en voor bedrijven € 50; Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 t.n.v. Vrienden van Sonsbeek. ANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als culturele 'Algemeen Nut Beogende Instelling', wat inhoudt dat donaties met de factor 1,25 voor de fiscale aftrek mogen worden vermenigvuldigd.

Bestuursleden

Edzard Gelderman – voorzitter (06-36308094), Niels Wildering – penningmeester (06-51829265), Daniëlle Jansens – promotie / ledenadministratie (06-53402610), Koos de Vos – educatie (06-44556267), Tjada van den Eelaart-de Sitter – Schouwgroep / website (06-20334954). Simon van den Bergh – bulletin (06-26556820), Roel van Dijk Azn – secretaris, Paul Poelmans – bulletin, Tom Visser – bestuurslid, Niels van der Graaff – bestuurslid, Herma Wichman – bestuurslid, Annemarie van Velzen – bestuurslid, Huig Velders – bulletin.

Adviseurs

Jeroen Glissenaar – Dienst Stadsbeheer Gemeente Arnhem, Jeroen Voskuilen – Molenplaats.

Ledenadministratie

Vereniging Vrienden van Sonsbeek, per adres Molenplaats Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, Telefoon: 445 06 60, Email: info@parksonsbeek.nl Website: www.parksonsbeek.nl

MOLEN PLAATS

Molenplaats Sonsbeek is de nieuwe naam van Bezoekerscentrum Sonsbeek. Molenplaats Sonsbeek wil parkbezoekers bewust maken van de mooie groene kanten van Arnhem door het organiseren van exposities, excursies en evenementen. Molenplaats Sonsbeek geeft informatie over de Arnhemse parken en is een prima startpunt bij een bezoek van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Website: www.molenplaatssonsbeek.nl

Bestuur Stichting Bezoekerscentrum Molenplaats

Anne Marie van Lanen (voorz.), Leon Tjakkes (penningm.), Ton Jansen, Paul Baeten, Ans Meex.

In dit nummer

Voorpagina

Avondrood kleurt de lucht. Arnhem zit aan tafel, het is misstil in Sonsbeek. Foto: Albert Van Der Weide

3 Wie pakt de handschoen op?

Een jaar geleden zegde het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek toe dat het jongeren een grotere rol zou laten spelen in het beleid. Wat is daarvan terecht gekomen? Bestuursleden Anne Marie van Lanen van Molenplaats en Niels van der Graaff van de Vrienden aan het woord.

4 Park Sonsbeek is een speerpunt

Cultuurpromotor Paul Wijtvliet is de derde Arnhemmer die een naamplaatje op een bank krijgt wegens zijn verdiensten voor het park. Hij is 70 jaar geworden en organiseert geen grote evenementen meer. Bij het scheiden van de markt levert hij kritiek op het beleid van de gemeente. De rol die het park voor de stad speelt wordt volgens Wijtvliet ondergewaardeerd.

5 Bruine kastanjebladeren

In het hele land staan paarde- ofwel witte kastanjes er ver voor de herfst groezelig bij. Wat heeft parkbeheerder Jeroen Glissenaar hierover te vertellen?

6 en 7 Zomer in 't park

Zomertijd is evenemententijd. Een beeld van wat er dit seizoen in Sonsbeek te beleven viel.

8 Kees Hin, de 'nieuwe' ambtenaar

De opvolger van Bart Lichtenberg wordt voorgesteld. Hij kent de parken via zijn vorige baan.

9 Vrijwilliger Eddy van Heeckeren weg

Ze is weg maar niet vertrokken. Eddy laat na vele jaren vrijwilligerswerk Sonsbeek niet los.

10 Albert Van Der Weide

Hoe kijkt de Arnhemse kunstenaar tegen de zomer aan?

11 Van het bestuur, Het Gelders Archief, Muziek zonder geluid

Er komt een doe-dag in 2018 voor jong en oud. Een traditie in de maak? Het Gelders Archief toont Sonsbeek in vervlogen tijden. Een bijzondere beleving in de Stadsvilla: muziek zonder geluid.

Achterpagina

De praatpalen in de Steile Tuin zijn vrijwel verdwenen. Foto: Gerard Herbers

Wie pakt deze handschoen op?

'Vraag je voortdurend af: welke rol kunnen jongeren spelen'

In de herfst van 2016, tijdens een symposium van de Vrienden van Sonsbeek, werden jongeren voor het eerst betrokken bij de programmering. Als belangrijke gebruikersgroep van het park moeten ze in het beleid een grotere rol spelen, was de conclusie. Hoe staat het er een jaar later mee? Twee bestuursleden aan het woord: Niels van der Graaff van de Vrienden, rector op het Thomas a Kempiscollege en Anne Marie van Lanen, voorzitter van het bestuur van Stichting bezoekerscentrum Molenplaats. Zij was rector op het Lorentzlyceum en is 35 jaar werkzaam in het onderwijs.

Om jongeren echt een rol te laten spelen in het beleid rond Sonsbeek heeft Anne Marie van Lanen een uitdagend voorstel: "Wil je structureel plaats voor ze inruimen dan moet je tijdens elke vergadering en bij ieder overleg de jeugd op de agenda zetten. Bij elk voorstel en elke maatregel vraag je je af welke consequenties dat heeft en welke rol jongeren kunnen spelen."

Het is een van de ideeën die Anne Marie van Lanen uit haar mouw schudt. Een idee dat in Sonsbeekkringen nog nergens wordt toegepast. Het bestuur van Molenplaats, dat het bezoekerscentrum en de naastliggende molen aanstuurt, is op dit moment niet zelf in staat om deze ideeën handen en voeten te geven. Alle aandacht gaat nog uit naar het op orde brengen van de Molenplaats-organisatie na een kritieke periode, vertelt ze.

Niels van der Graaff is bestuurslid van de Vrienden en maakt deel uit van de werkgroep die voor volgend jaar een 'Handen-uit-de-mouwendag' (zie elders in dit nummer) voorbereidt. Gedachten over de aard en opzet zijn er – jongeren moeten er een rol in spelen - maar dat is nog niet uitgewerkt. De dag is gepland in het najaar van 2018.

Duidelijk idee

Van der Graaff legt uit dat er niet 'even' een onderhoudsdag voor vrienden, sympathisanten en

jongeren moet worden georganiseerd. Wil zo'n initiatief zin hebben dan dient er een idee achter zitten. Hij heeft het over 'het eigenaarschap' van park Sonsbeek. De grootste uitdaging: hoe bereik je dat zowel jong als oud zich verantwoordelijk voelt voor Sonsbeek? En dat ze elkaar de ruimte geven om van het park te genieten. "Het gaat om zeer uiteenlopende groepen bezoekers." Zowel Van Lanen als Van der Graaff wil voor een groter aandeel van jongeren in het Sonsbeekbeleid een structurele basis. Beiden denken aan een denktank met jeugd van verschillende middelbare scholen die via een maatschappelijke stage betrokken worden bij Sonsbeek. Een school kan dat voor leerlingen aantrekkelijk maken door ze tijd te geven voor voorbereiding en vergaderingen. Van der Graaff kaart dit idee aan in het periodiek overleg van de middelbare scholen in Arnhem Noord.

Verschillen

Het rijk stelt zo'n stage niet langer verplicht en geeft er geen geld voor. Sommige scholen zijn er daarom mee gestopt. Zo niet het Thomas a Kempiscollege. Dat laat een aantal scholieren jaarlijks in Sonsbeek aan de slag gaan, dit keer in het hertenkamp.

Anne Marie van Lanen stelt zich voor dat jongeren in een klankbordgroep oordelen over alle voorstellen met betrekking tot Sonsbeek. Van Lanen:

"Tegenwoordig is het voor scholieren belangrijk dat ze bij sollicitaties op hun curriculum vitae praktijkervaring kunnen vermelden. Sonsbeek kan daar via een stage een prima rol in spelen. Slaag je erin dat structureel te maken dan levert het via deze jonge mensen ook nog eens voortdurend promotie op voor het park."

Van der Graaff sluit hierbij aan, hij hoopt dat de doe-dag in Sonsbeek een traditie wordt voor jong en oud. "Dat is ondermeer mogelijk als scholen het park een plek geven in hun lesplan. Zodat het niet blijft steken in eenmalige activiteiten maar de continuïteit gewaarborgd wordt."

Horeca

Volgens Van Lanen is er meer mogelijk. "Hoe zit het met de horeca in Sonsbeek? Wat heeft die scholieren te bieden?" En dan heeft ze het ook over bezoekerscentrum de Watermolen. "Jongeren kunnen een waardevolle rol vervullen op ons terras. Dat zou ook goed uitkomen omdat het aantal vrijwilligers afneemt."

De voorzitter van Molenplaats is er trots op dat park Sonsbeek na gesprekken met hogeschool Van Hall Larenstein in Velp een plaats gaat innemen in het leerplan van de opleiding. Daarmee is een band ontstaan tussen school en park. Een relatie die ook voor de hand ligt.

Van der Graaff wil de doe-dag van volgend jaar, waarvoor jong- en oud-Arnhem zullen worden opgeroepen, serieus en grondig voorbereiden. "Je moet daar niet alleen aankomen met de vraag of de deelnemers paadjes willen aanhaken. En we gaan eerst praten met jongeren voordat we iets organiseren."

Rob van Otterloo

'Sonsbeek is gewoon een speerpunt'

Op het derde bankje naam van cultuuranimator Paul Wijtvliet

En alweer krijgt een bankje in Sonsbeek een naamplaatje wegens de verdiensten van een Arnhemmer voor het park. Oud-bestuurslid Luuk Broer was de eerstuitverkorene, oud-gemeentesecretaris Herman Hofman de tweede en organisator van culturele evenementen Paul Wijtvliet is nummer drie. Bij zijn afscheid in de Spiegeltent aan het slot van de Theater Avenue werd hij na een carrière van een kwart eeuw op die manier onderscheiden door het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek

In 1999, tijdens de viering van het honderdjarig bestaan van Sonsbeek als stadspark, organiseerde Paul Wijtvliet op verzoek van de gemeente en met subsidie de eerste Theater Avenue. Sindsdien is het evenement niet meer weg geweest. Maar Wijtvliet vraagt zich in gemoede af of dat zo blijft. Want de gemeente is steeds minder gul met geld voor culturele manifestaties die volgens haar niet genoeg publiek trekken.

Wijtvliet ziet die ontwikkeling in zijn poortwoning bij de ingang van het park aan de Apeldoornseweg met een mix van verbazing en ergernis aan. "Op het stadhuis wordt gewerkt met een speerpuntenbeleid. Het is voor mij onbegrijpelijk dat Sonsbeek niet zo'n speerpunt vormt. De gemeente loopt overal met het park te pronken, maar vertaalt dat niet in naventende financiële bijdragen. Integendeel. We moesten het voor evenementen dit jaar doen met de helft van eerdere jaren. Net als de organisatie van de Ronde Weide. Terwijl wij elk jaar duizenden Arnhemmers een plezier doen."

Energie ontbreekt

Het is een van de redenen waarom hij op 70-jarige leeftijd stopt met het organiseren van grote evenementen. "Ik heb de energie niet meer om me voortdurend te bewijzen en ieder jaar opnieuw de strijd met de gemeente aan te gaan. Bovendien is het beleid onduidelijk. Vorig jaar kreeg ik een intendant van de gemeente toegewezen. Die ging mij begeleiden, ik

Op 6 oktober wordt om 16.00 uur een bordje met zijn naam op een bankje aan de Tellegenlaan, dichtbij zijn woning onthuld. Het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek nodigt Vrienden uit daarbij aanwezig te zijn, ook voor een hapje en een drankje erna.

voldeed niet aan de eisen. Ik vroeg: 'Wat willen jullie nou, welk beleid voeren jullie?' Er zou een evenementennota komen. Betrek daar alle partijen bij, heb ik gezegd. En ik stelde voor een bijeenkomst te houden in de Spiegeltent. Sindsdien heb ik van die ambtenaar niks meer gehoord." Wijtvliet heeft gedurende zeventien jaar zijn ideeën op het stadspark losgelaten en daar veel plezier aan beleefd. Voor hij ermee begon, ging hij na een opleiding als stedenbouwkundige in Klarendal de stadsvernieuwing in. "Van school kreeg ik idealen mee. En die heb ik altijd gekoesterd. Ik heb nooit gekozen voor het pluche van de schouwburg maar voor laagdrempelige cultuur."

Geen hek erom

Daarom was de Theater Avenue in Arnhem geen zomerevenement met een hek er omheen en een entreeprijs zoals bij de Parade, legt hij uit. Geen dure artiesten ook – wel een internationale artiest die al in het prille begin van zijn carrière op de Avenue stond: Sven Ratzke - maar deelnemers die in een van de veertig bescheiden tenten en wagens korte betaalbare voorstellingen geven. De inkomsten zijn voor de artiest, de horecaopbrengst voor de organisatie. Omdat die constructie geen vette bankrekening oplevert, is subsidie nodig. Maar nu, na de bezuinigingen, vraagt Wijtvliet zich af hoe lang de Theater Avenue nog blijft bestaan. Dansen in de Steile Tuin en klassieke muziek bij de Watermolen zijn al gesneuveld. En de vlotconcerten? "Ik heb een lijst met kandidaten waar ik twee jaar mee kan. Maar daar zijn wel kosten aan verbonden."

Respect voor Sonsbeek

Paul Wijtvliet woont met zijn vrouw Josine al een aantal jaren naast de entree van Sonsbeek en ze zijn met het park vergroeid. Wijtvliet werkt met respect voor de natuur, zegt hij. "Ik overleg regelmatig met parkwachter Jeroen Glissenaar. Ik zorg er bijvoorbeeld voor dat er geen publiek onder monumentale bomen komt. Dat doet het nieuwe evenement 'Eten op rolletjes' met z'n vrachtwagens wel. Zoiets hoort volgens mij niet in het park thuis." Nu hij stopt met organiseren, kan die pet af. De ervaring blijft. "Ja, als het om het park gaat, weet ik langzamerhand wel waar ik het over heb. Ik heb geen eigen belang meer bij wat daar gebeurt. In zo'n positie kan er altijd nog gebruik worden gemaakt van mijn adviezen." Wie weet.

Rob van Otterloo

Niet alleen witte kastanje is ziek

Meerdere soorten bomen in de parken vertonen mankementen

Paarden- of witte kastanjes vertonen al een paar jaar ver voordat de herfst begint bruine, verfrommelde bladeren. Met die constatering stapten we af op parkbeheerder Jeroen Glissenaar. Maar er blijkt in de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem meer aan de hand te zijn. Ook iepen en essen hebben het hier en daar mooi, vertelt hij uit.

Paarden- of witte kastanjes, vijf procent van de totale populatie in de parken, hebben te kampen met twee ziektes: de een zorgt voor bruine, verfrommelde bladeren en wordt veroorzaakt door de rups van de *mineermot* en de andere ziekte is de *kastanjabloedingsziekte*. De mineermotrups komt waarschijnlijk uit Azië en werd in 1985 in Macedonië ontdekt. Het diertje veroorzaakt een bacteriële infectie van het blad. Het vlindertje is met zijn 5 mm nauwelijks te zien. De rups leeft uitsluitend van het bladmoes van de witte kastanje. Hierdoor ontstaan bruine vlekken op de bladeren die uiteindelijk afsterven. Dit kan zich al vanaf juni manifesteren. De ziekte komt veel voor in ons land en er valt helaas weinig tegen te doen.

Effectieve bestrijding lijkt alleen mogelijk als het gevallen blad direct zou worden verbrand. Deze kastanjesoort wordt ook geteisterd door een bloedingsziekte. Die werd pas in 2002 ontdekt in de Haarlemmermeer. De bomen krijgen rode plekken in de bast en verliezen daar water en voedingsstoffen. De bacteriële infectie veroorzaakt beschadigingen aan en in de stam waardoor de boom boven de infectie geen voeding krijgt en steeds verder verzwakt. Dat gebeurde bij een paardenkastanje langs de Zypendaalseweg vlakbij Molenplaats. Dit exemplaar brak tijdens de storm van 13 september halverwege de stam af. (zie foto)

Iepen

De zeer besmettelijke *iepenziekte* wordt veroorzaakt door schimmels. Gevolg van de schimmelinfectie is dat takken en sterven en dat uiteindelijk de hele boom dood gaat. Van het totaal aantal bomen in de Arnhemse parken bestaat 3% uit iepen. De schimmels groeien in de houtvaten van de boom. Die produceert als reactie gomachtige stoffen die weliswaar de groei van de schimmels stoppen, maar daardoor in de

houtvaten verstopt raken. De schimmel kan van het ene houtvat in het andere komen waardoor de boom uiteindelijk sterft. De schimmel wordt verspreid door de *iepenspintkever* en onderling wortelcontact van bomen. Ook dood hout kan een besmettingshaard zijn.

Aangenomen werd dat ziektebestrijding niet mogelijk was, maar er zijn hoopgevende resultaten van Brits onderzoek gemeld. Dood hout van iepen werd hier niet verwijderd en nieuwe aanwas bleek vervolgens resistent tegen de schimmelinfectie. Voor Sonsbeek is hoopvol dat de jonge iepen in de buurt van de Stadsvilla nog steeds gezond lijken.

Essen

Essen sterven langzaam na besmetting door het *vals essenvlieskelkje*. Het is een schimmel, die niet bestreden kan worden. Zodra boomkruinen wegvallen verdwijnt de natuurlijke bescherming van de bladerdaken. Vervolgens breken takken en zelfs de hele stam. In Sonsbeek maken essen 3% uit van het totaal. Essen vormen samen met kastanjes een belangrijk onderdeel van bronbossen, de vegetatie die groeit rond de sprengen. Valt het beschermend 'dak' boven deze bronbossen weg dan heeft dat gevolgen voor het totale ecosysteem van het bronbos. Welke consequenties deze problemen uiteindelijk voor het park hebben, is niet duidelijk. Ook niet of de ziekten andere boomsoorten kunnen besmetten. Jeroen Glissenaar vertelt dat er over de ontwikkelingen en mogelijke oplossingen voortdurend contact bestaat met deskundigen van de Universiteit Wageningen.

Huig Velders

5

Plezier in het park

Spiegeltent festival

Zondagsmarkt

Theater Avenue

De zomer is voor Sonsbeek het evenementen- seizoen bij uitstek. Vlotconcerten op het water, pop en opera op de Ronde Weide, eet- en warenfestijnen en de Sonsbeek Theater Avenue trekken hun eigen publiek. En bij mooi weer is de fraai glooiende weide naast de Stadsvilla het domein van jonge mensen. Bij elkaar gaat het om duizenden bezoekers per jaar.

Living Statues

7

Kees Hin: nieuw maar niet helemaal

Bossen en parken in Noord onder andere ambtenaar

Toen het vaste gemeentelijke gezicht voor de bossen en parken in Arnhem-Noord, Bart Lichtenberg, zijn vertrek aankondigde, waren de Vrienden best aangedaan. Enerzijds vanwege het afscheid van Bart, anderzijds omdat ze enige onzekerheid voelden over de opvolging: wie zou onze dierbare parken onder zijn hoede krijgen? Ondertussen is de opvolger al maanden aan de slag. Hoogste tijd voor een gesprek met Kees Hin.

Het lijkt op het eerste gezicht een vreemd gegeven: een geboren Texelaar die een belangrijk deel van de zorg voor – onder andere – onze bossen en parken onder zijn hoede heeft. Kees Hin: "Toen ik naar Arnhem kwam om aan hogeschool Larenstein bos- en natuurbeheer te studeren, vond ik een woonplek aan de Sint Antonielaan. Nadien heb ik aan de Zijpendaalseweg en in de Burgemeesterswijk gewoond en tegenwoordig 'op' Alteveer. Ik heb de Arnhemse parken dus altijd in mijn directe omgeving gehad'.

Ook in professionele zin was dat zo. In zijn vorige functie bij de gemeente Arnhem was Kees stadsdeelmanager voor delen van Arnhem-Zuid. Zijn werkplek deelde hij toen al met Bart Lichtenberg. Door het gelijkaardige werk dat ze hadden, deelden ze hun ambities en problemen. Als gevolg daarvan is Kees altijd goed op de hoogte geweest van wat er speelde in onze parken.

Ook vriend

Het helpt natuurlijk ook mee dat hij al lang lid is van de Vrienden van Sonsbeek. Hij gelooft namelijk sterk in het belang van de betrokken bewoner bij het groen in de stad. Dat blijkt niet alleen uit zijn lidmaatschap, maar ook uit zijn motivatie om deze klus op zich te nemen. 'Uiteindelijk doe ik dit werk voor de bewoners en ondernemers van de stad – daar is de gemeente immers voor.' De gemeente kan het echter niet allemaal alleen verzinnen en juist

op zulke momenten is het fijn om terug te kunnen vallen op de natuurlijke basis: de Vrienden van Sonsbeek. "Daar zit een actieve club mensen, die dankzij voortdurende inbreng meedenken over de toekomst van het park".

Die toekomst zal volgens Kees Hin de aankomende tijd niet radicaal anders zijn. "Natuurlijk: het gebruik verandert en daar moeten we antwoorden op vinden. We hebben daarbij niet zomaar voor alles een panklare oplossing. Gelukkig kunnen we vanuit de gemeente vertrouwen op beproefde structuren". Als voorbeeld geeft hij de Schouwgroep, die al sinds jaar en dag vanuit verschillende perspectieven adviseert over de staat van het park.

Balans zoeken

Een belangrijke taak voor Kees is het streven naar een goede balans tussen het voortdurende en veranderende gebruik van het park en de kwetsbare kwaliteiten. Arnhem profileert zich graag als evenementenstad en het park is natuurlijk een aantrekkelijke locatie. "Uiteindelijk is de vraag hoeveel druk het park kan verdragen: bomen kunnen doodgaan.. Dan moet je soms tot de conclusie komen dat bepaalde vormen van recreatie en bedrijvigheid ongewenst zijn". De mate waarin dat voor hondenuitlaatservices geldt, is nog niet helemaal uitgekristalliseerd. Dat mountainbikers in Sonsbeek schade veroorzaken is echter ondertussen wel duidelijk. Gelukkig beseffen de fietsers dat zelf ook.

Daarnaast ligt de opgave van het reguliere onderhoud en beheer van het park. Bomen en planten gaan dood, en alles op een helling is onderhevig aan erosie. Nietsdoen is dus per definitie achteruitgang. Eenvoudigweg reconstrueren is niet altijd mogelijk: "De samenleving verandert – het park wordt nu eenmaal veel vaker gebruikt en door veel meer mensen dan 250 jaar geleden. Bij iedere onderhoudsvraag moet nagedacht worden over nieuwe gebruiksvormen van het park.

Bescheidenheid

"Het park bestaat nu zo'n 250 jaar. Laten we zeggen dat daar nog eens zoveel jaren bij komen. Dan hebben we het over een half millennium. Van die 500 jaar zal ik er zo'n jaar of 10 op deze manier bij betrokken zijn. Dan kun je toch niet anders dan je bescheiden opstellen?" Wat is er nodig in het park van de toekomst? Kees ziet grote en kleine kansen: De beheersvisie die tot en met 2017 strekt, verdient een bescheiden update. En er zijn lokaal kansjes voor nieuwe vormen van gebruik – denk aan stadslandbouw. Belangrijker nog vindt Kees het Vriendenfenomeen. Parken kunnen niet bestaan zonder Vrienden: actieve bewoners met ambities voor hun omgeving. "Als gemeente hebben we niet veel anders te wensen dan dat – al het overige vloeit daaruit voort".

Simon van den Bergh

Eddy van Heeckeren, onmisbare parkgids

Drukte in het park vormt een groot verschil met vroeger

Gedurende ruim achttien jaar was Eddy van Heeckeren parkgids in Sonsbeek. Het grootste deel van die tijd coördineerde ze het werk van de gidsengroep van Bezoekerscentrum De Watermolen/ Sonsbeek/Molenplaats, de eerste jaren samen met Jet van Haren Noman. Dat geregeld vindt ze nu wel genoeg, maar haar hart voor het park is zó groot dat ze bezoekers wil blijven rondleiden. De geschiedenis van Sonsbeek is daarbij haar lievelingsonderwerp.

Het was 1998; de opknapbeurt van park Sonsbeek was in volle gang. Het jaar daarop werd het jubileum gevierd dat het park een eeuw in het bezit was van de gemeente Arnhem. Eddy werkte bij de provincie Gelderland en hoorde dat er parkgidsen werden gezocht. Ze deed secretariaal werk en zou spoedig met pensioen gaan en het leek haar wel leuk om een deel van haar toekomstige vrije tijd te besteden aan het rondleiden van bezoekers in het vernieuwde Sonsbeekpark. In twee groepen werden 60 gidsen opgeleid en die kregen volop werk in het jubileumjaar en de eerste jaren daarna. Iedereen wilde het resultaat zien van de renovatie van het park en de nieuwe Steile Tuin. En in 2001 kwamen ook veel bezoekers van buiten Arnhem de spraakmakende Sonsbeek beeldtentoonstelling *LocusFocus* van Jan Hoet bezoeken.

Coördinatie

In 2002 nam Van Heeckeren het coördinatorschap van de gidsen over. Dat werk was veelomvattend: ze hield het rooster bij van de zondagse wandelingen, verwerkte de aangevraagde groepswandelingen en bedacht onderwerpen voor de

Nee, Eddy van Heeckeren van Brandsenburg is geen rechtstreekse familie van Hendrik baron van Heeckeren van Enghuizen. In de 17e eeuw groeiden de twee takken van de familie uit elkaar.

maandelijkse themawandelingen. Het leukst vond zij het bedenken van een interessante activiteit op Open Monumentendag: al naar gelang het thema van die dag organiseerde ze, samen met collega-vrijwilligers, een historische verkleedpartij, waarbij zij zelf het liefst als barones onder een parasol door het park paradeerde. Stiekem even zichzelf. Overigens waren ook de kostuums veelal van eigen hand.

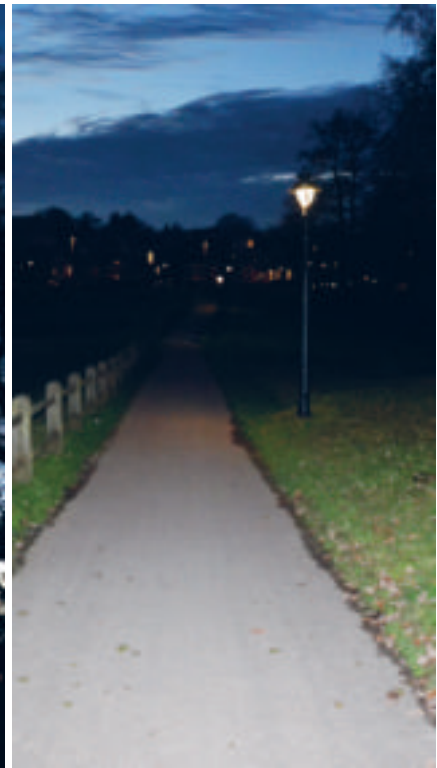
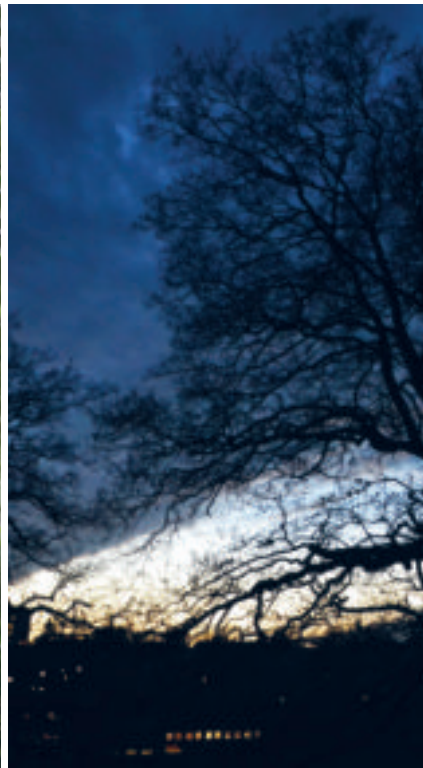
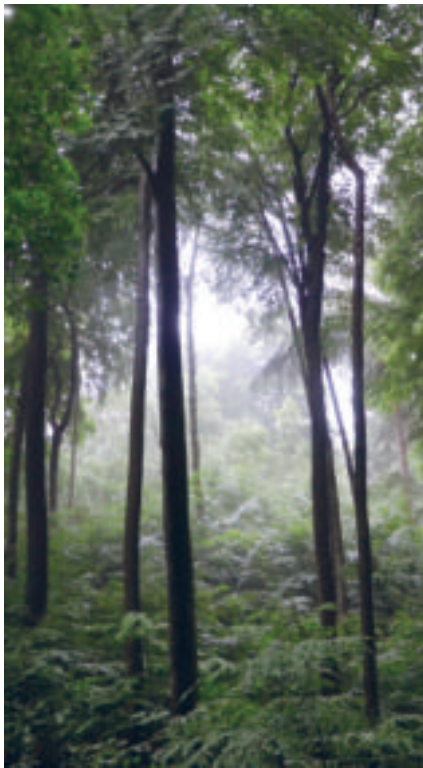
Ieder seizoen bedacht Eddy van Heeckeren een gidsenavond: na een gezamenlijke maaltijd (iedereen bracht iets te eten mee) en actuele informatie van parkbeheerder Jeroen Glissenaar volgde een interessante lezing door een gastspreker. Ook organiseerde ze regelmatig excursies naar boeiende plekken in de omgeving, waar gidsen informatie en inspiratie konden opdoen. De door haar verzorgde picknick onderweg was altijd voortreffelijk. Ook het rooster voor de Belvédère hield ze bij, net als in de zomer het rooster voor de bezichtiging van de ijskelder. Voor dit laatste had ze, naast Sonsbeek-gidsen een aantal Vrienden van Sonsbeek weten te interesseren.

Favoriete plek

De ijskelder is Eddy's favoriete plek in Sonsbeek. Niet zozeer de kelder zelf maar vooral de plek daar bovenop. Daar geniet ze van het uitzicht over de Koude Vijver en de Grote Vijver tussen de bomen door. Vlakbij de drukte van het park is dit een rustig plekje. Die drukte in het park vindt zij het grote verschil tussen het park vroeger en nu. Steeds meer evenementen brengen steeds meer mensen naar het park.

Ook al heeft Eddy van Heeckeren een belangrijk hoofdstuk in de gidsengeschiedenis afgesloten, ze heeft beslist de deur naar Park Sonsbeek niet dicht gedaan. Ze zal nog regelmatig te zien zijn in het park, ook als parkgids.

Gerard Herbers

Van dag naar avond

Mijn naam is Albert Van Der Weide. Ik ben al 40 jaar beeldend kunstenaar en woon nabij het park Sonsbeek. Van november 2016 tot november 2017 is het beroemde park mijn inspiratiebron en werkterrein. Ik ben er op zoek naar het profiel en het DNA. Mijn ervaringen transformeer ik naar foto's, tekeningen, korte tv-documentaires voor RTV Arnhem, columns voor de site www.arnhemaanzee.nl en kleine tentoonstellingen in de Molenplaats. Op verzoek van de redactie van dit bulletin een bijdrage over hoe ik de zomer ervaar en in beeld heb gebracht.

De zomer, het verleidelijke seizoen voor ontspanning en uitspattingen binnen de grenzen van het toelaatbare en de eigen verantwoordelijkheid, verweven met het feestelijke gevoel van vrijheid en tijdloosheid. In de zomer is Sonsbeek het stralend middelpunt van groei, intense kleuren, uitbundig licht en zwoele avonden. De beleving van de schoonheid van het park brengt ons naar nieuwe bewustzijnslagen. In het park stoten ze elkaar aan en delen de schoonheid met elkaar door het nuchter mee te delen of in details te beschrijven. "Nergens op de wereld bestaat een park als Sonsbeek", zei iemand tegen me die zich een wereldreiziger noemde.

Uit de omvangrijke serie foto's over de zomer in het park selecteerde ik opnamen die ik maakte tijdens het invallen van de avond, het omslagmoment van de dag naar de avond. Het moment waarop de lucht langzaam donker wordt of bij avondrood verandert van kleur. De bomen en struiken nemen grote vormen aan en alleen heldere details blijven zichtbaar. De fotografie is bij uitstek het medium om deze unieke momenten vast te leggen. Momenten die we ons herinneren als intiem en nabij.

Albert Van Der Weide, kunstenaar

Muziek zonder geluid

Een bijzondere belevenis in Arnhems bekendste park voor wie van eigentijdse muziek houdt: deejays met house en top 40-nummers slechts te beluisteren via een koptelefoon. De Stadsvilla had voor Sonsbeek de primeur dankzij contacten met de hoofdstad, waar in het Vondelpark ervaring werd opgedaan met 'silent disco'. De overeenkomst met Amsterdam, waar een afvaardiging van de Vrienden van Sonsbeek een paar maanden geleden een kijkje ging nemen, is dat ook daar geprobeerd wordt

(overbodige) herrie te voorkomen. Daar is deze technische vernieuwing voor bedacht. Mokum heeft in vier jaar tijd al liefst vijftien van deze feestjes achter de rug en de belangstelling is van enkele honderden tot 600 liefhebbers gegroeid. Dat lukte trouwens omdat er niet alleen geluisterd wordt naar de muziek, maar er kan en moet ook worden gedanst. Bij het sluiten van deze editie was nog niet bekend of er genoeg Arnhemse interesse is geweest om een vervolg tegemoet te kunnen zien.

Van het bestuur

Samen werken aan parkonderhoud

Er komt met ingang van 2018 een jaarlijkse onderhoudsdag in Sonsbeek. Die krijgt als motto: 'Handen uit de mouwen'. Dat heeft het bestuur van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek besloten. De bedoeling is om hier een traditie van te maken. Het achterliggend idee is om iedereen die het park een goed hart toedraagt en een dag wil helpen met het onderhoud daartoe de gelegenheid te bieden. Het bestuur hoopt dat jong en oud zich zo gezamenlijk verantwoordelijk voelen voor een mooi park Sonsbeek. Geredeneerd wordt dat wie bereid is een bijdrage te leveren aan het onderhoud zich daar ook meer bij betrokken voelt.

Zo kan 'Handen uit de mouwen' een nieuwe traditie worden: een dag om jaarlijks naar uit te kijken en samen trots op te zijn. Het idee zal naast een nuttige ook een plezierige kant krijgen. Hoewel het plan nog nader wordt uitgewerkt, staat al wel vast dat we 's avonds afsluiten met kampvuren en samen eten en drinken. Een werkgroepje bedenkt welke klussen gedaan kunnen worden en hoe we dat doen.

Heeft u belangstelling om mee te denken of op een andere manier een bijdrage te leveren? Neem dan contact met ons op via info@parksonsbeek.nl.

Gelders Archief: dia's, foto's en film

Het Gelders Archief heeft sinds kort 9800 dia's van Arnhem op zijn website staan. Daaronder bevinden zich ruim 900 kleurenplaatjes die Sonsbeek als onderwerp hebben. Niet alleen het park is erop te zien maar ook allerlei manifestaties die er sinds 1955 werden gehouden als de beeldtentoonstellingen, Sonsbeek Flora (jammer genoeg in zwartwit) en jubilea van verenigingen.

Wie de site van het archief Sonsbeek aanklikt, kan ook filmpjes van diverse aard, in kleur of zwartwit en met of zonder geluid bekijken. De kwaliteit is zeer verschillend en vaak is park Sonsbeek maar een onderdeel van een totale productie. Maar alles bij elkaar geeft dit een aardig beeld van vervlogen tijden. Zoals in een film (met commentaar) die in 1961 werd gemaakt ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de AKU. Onze luchtmachtprins Bernhard arriveert met een 'wentelwiek' op de weide in Sonsbeek en dat is al voldoende voor honderden burgers om zich achter de hekken op te stellen.

Bijzonder aardig is een filmpje uit 1956, jammer genoeg zonder geluid, van gymnastiek- en atletiekclub UDI. Die bestaat dan 60 jaar. Het jubileum wordt gevierd met een demonstratie in Sonsbeek. Ondanks de regen wordt er vol goede moed begonnen en zo zien we halfontblote mannen die stoer hun oefeningen afwerken en zich daarna afspoelen bij een van de watervallen in het park. Het evenement moest overigens worden gestaakt omdat de regenval het uitvoeren van oefeningen te gevaarlijk maakte.

www.geldersarchief.nl

De laatste der praatpalen

Langs de Nederlandse snelwegen zijn ze al verdwenen en ook in de Steile Tuin staan nog maar één of twee 'praatpalen'. In de beginjaren van de Steile Tuin maakten kinderen er een sport van om, heen en weer rennend, te ontdekken welke praatpalen met elkaar verbonden waren, zodat ze konden 'telefoneren'. Maar al een paar jaar werken de palen jammer genoeg niet meer.

Bij de aanleg van de Steile Tuin werd een ondergronds 'netwerk' van verbindingsbuizen aangelegd om de 12 praatpalen twee-aan-twee met elkaar te verbinden. Helaas is toen gekozen voor geribbelde buizen (zoiets als stofzuigerslangen). Als zich vuil verzamelt in het laagste deel van de buizen, kan dat er niet uit geblazen worden, omdat het vuil zich verzamelt in de ribbels.

Waar de verdwenen praatpalen zijn gebleven, is niet duidelijk. Verzamelaars?

Gerard Herbers

Colofon

Het Bulletin VVS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en van Molenplaats/Bezoekerscentrum Sonsbeek. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar.

Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek. ISSN 1567-1054. Oplage 800 stuks.

Redactie:
Gerard Herbers
Rob van Otterloo
Simon van den Bergh
Paul Poelmans
Huig Velders

Adres redactie:
info@parksonsbeek.nl

Vorige nummers vindt u op de website www.parksonsbeek.nl onder > Nieuws.

Vormgeving en druk:
Coers & Roest
ontwerpers bno |
drukkers, Arnhem

Retour afzender/adreswijziging

VERENIGING

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Het correcte adres is:

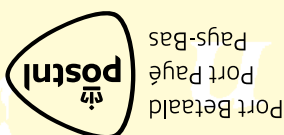
Naam:

Postcode:

Plaats:

Straat:

Reden retourzending:

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas